

A KOLHOZRENDSZER TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK ÉS A MUNKÁS-PARASZT SZÖVETSÉG ERŐSÍTÉSÉNEK ÚJABB SZAKASZA*

A. V. BOLGOV

Az SZKP Központi Bizottsága februári ülésének a kolhozrendszer továbbfejlesztésére és a gépállomások átszervezésére, valamint júniusi ülésének a beszolgáltatás megszüntetésére, a természetbeni gépállomási díjak eltörlésére, a mezőgazdasági termékek új árrendszerére és begyűjtésére vonatkozó határozatai nagy jelentőségűek nemcsak a mezőgazdaság további fejlődésére, hanem az egész szocialista gazdasági rendszerre nézve. Ezek a munkás-paraszt szövetségről szóló lenini eszme diadalának újabb tanúbizonyosságai, s e határozatok újabb fontos lépést jelentenek hazánk fejlődésének a kommunizmushoz vezető útján.

A tudományos kommunizmus megalapítói rámutattak, hogy kapitalista termelési viszonyok között a parasztság nagy tömegeit is kizsákmányolják és kikerülhetetlenül tönkremennek. A parasztok — írta Marx — természetes szövetségesüket és vezetőjüket a városi proletárokból találják meg, akiknek hivatása a burzsoá rend megdöntése. Marx és Engels azt tanították, hogy csak a proletariátus képes a parasztságot a földbirtokosokkal és a kapitalistákkal folytatott harcában támogatni.

Lenin a revizionistákkal folytatott harcában megvédte Marx és Engels tanítását a munkás-paraszt szövetségről, mint a szocialista forradalom győzelmének alapvető feltételéről és azt továbbfejlesztette. Ez a szövetség a munkásosztály vezető szerepe mellett a proletárdiktatúra legfőbb alapelve, a szocialista társadalom felépítésének legfontosabb feltétele. Marxnak és Engelsnek a munkás-paraszt szövetségre vonatkozó tanításait továbbfejlesztve Lenin kidolgozta a szocialista forradalom új elméletét az új társadalmi korszak, az imperializmus viszonyainak megfelelően. A munkás-paraszt szövetségről szóló Lenin által továbbfejlesztett marxi—engelsi tételek a II. Internacionálé opportunista és a mensevikek ellen irányultak, akik tagadták a parasztság forradalmi szerepét és a proletariátusnak azt a képességét, hogy forradalmi harcában a

* Az itt közölt előadást *A. V. Bolgov* professzor, a közgazdasági tudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia 1958. évi nagygyűlésére érkezett szovjet delegáció tagja 1958. október 30-án a Társadalmi-Történeti Tudományok Osztálya által rendezett vitaülés keretében tartotta. (A fordítás *Kelemen Zoltán*, a Közgazdaságtudományi Intézet tudományos munkatársának munkája.)

paraszságot magával vigye, valamint a narodnyikok és eszerek ellen, akik azt állították, hogy a parasztság maga, a munkások vezetése nélkül képes a szocializmus felépítésére. Leninnek a munkás-paraszt szövetségre vonatkozó tanítása a párt hatalmas ideológiai fegyverévé vált a trockisták és a jobboldali opportunisták ellen a szocializmus felépítéséért folytatott harcában.

Marx és Engels rámutattak, hogy a szocialista forradalom után a dolgozó parasztságnak azonnal éreznie kell helyzete enyhülését. Amikor a proletariátus megszerzi az államhatalmat — írta Marx — mint kormány köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek eredményeképpen a parasztság helyzete közvetlenül javul és amelyek őt ily módon a forradalom oldalára vonják, olyan intézkedéseket azonban, amelyek alapjaiban könnyítik meg a föld magántulajdonáról annak közös tulajdonára való áttérést, úgy hogy a parasztság maga jut el ahhoz gazdasági úton. (Marx és Engels művei XV. köt. 187. o. oroszul.)

A Kommunisták Pártja Lenin vezetésével teljes egészében valóra váltotta a tudományos szocializmus megalapítóinak ezt az útmutatását. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének eredményeképpen a faluban teljesen megszüntették a jobbagyság maradványait.

Engels annak idején megjegyezte, hogy bár a parasztok a polgári forradalom hadseregét képezték, mégis azt az osztályt jelentik, amely a forradalom után elkerülhetetlenül tönkrement. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom gyökerestől megváltoztatta ezt a helyzetet. A proletárdiktatúra a parasztság anyagi jólétének emelkedéséhez vezetett, amelynek legékeesebb bizonyítéka a falu középparasztosodása volt. Míg a forradalom előtti időszak a középparaszt „kimosódásának”, jelentős részük szegényparashti sorba való süllyedésének korszaka volt, addig a forradalom alatt fordított folyamat ment végbe, a szegényparasztok jelentős részének átalakulása középparasztokká. A középparaszt a szovjet falu legjellemzőbb alakjává vált. Ily módon a középparasztok a kapitalizmusra jellemző „elparasztatlanítása” helyett mintegy a parasztságnak mint osztálynak a visszaállítása ment végbe, ha ezen a kisföldtulajdonost értjük, aki a maga boldogulását a földmagántulajdonra és a személyi munkára építi. Ez megerősítette a munkásosztály és a parasztság szövetségét.

Ebben a folyamatban nagy szerepet játszott a szovjethatalom által a szegény- és a középparasztok részére gazdasága fellendítésére nyújtott segítség és az új gazdasági politika, amely célul tűzte maga elé a falu és a város közötti gazdasági kapcsolatok helyreállítását és a munkás-paraszt szövetség további szilárdítására törekedett. „Az új gazdasági politika lényege — tanította Lenin — a munkás-paraszt szövetség...”. (Lenin művei, 33. köt. 145. o. oroszul). Az új gazdasági politika elősegítette a mezőgazdaság gyors helyreállítását.

Mindezek ellenére a kisáru-termelő parasztgazdaság fejlődési eredményei alapján a mezőgazdasági termelésben végbement emelkedés elégtelennek bizonyult ahhoz, hogy a városi lakosságot és az ipari központokat ellássák

élelemmel, a fejlődő ipart pedig nyersanyaggal, valamint ahhoz, hogy a parasztság részére megteremtse az anyagi és kulturális jólét széles útjára való kilépés lehetőségét. A szocialista ipar a bővített újratermelés elvei alapján fejlődött, a kisparaszti egyéni gazdaság pedig gyakran az egyszerű újratermelést sem biztosította. Emellett a kisparaszti egyéni gazdaság állandóan szülte a kapitalista elemeket. Így a szovjethatalom abban az időben kettős alapon állott, a szocialista nagyipar és az elmaradt kisárutermelő parasztgazdaság alapján, amelyek egymással ellentétben állottak. Ez volt az átmeneti időszak egyik legélesebb ellentmondása. A párt ezt a lenini szövetkezeti terv alapján oldotta meg, amely a szocializmus hazánkban történő felépítésére Lenin által kidolgozott terv szerves része volt.

A lenini szövetkezeti terv lehetőséget adott arra, hogy a paraszt egyéni érdekeit egyesítsük a szocializmus építésének általános érdekeivel és ezáltal biztosítsuk az egész dolgozó parasztság részvételét ebben az építő munkában. Ebben van világtörténelmi és nemzetközi jelentősége.

A lenini szövetkezeti terv sikeres megvalósításában döntő szerepet játszott az ország iparosítása. Ez volt a mezőgazdaság tömeges kollektívizálásának kulcsa. A tömeges kollektívizálás megvalósításában a dolgozó parasztságnak nagy segítséget nyújtott a Kommunista Párt vezetésével a munkásosztály. A kollektívizálás eredményeképpen megszűnt a parasztság rétegződése, mindörökké megszabadult mindennemű kizsákmányolástól és osztályviszonyát tekintve egyneművé vált. A lenini szövetkezeti terv megvalósításával a paraszt lényegében a szocialista társadalom ugyanolyan dolgozójává vált, mint a munkás. A falu magántulajdoni viszonyai átadták helyüket a szocialista termelési viszonyoknak.

A lenini szövetkezeti terv megvalósítása alapján a munkásság és a dolgozó parasztság szövetsége átalakult megbonthatatlan barátsággá. A győztes szocializmus viszonyai között ez a szövetség a szovjet társadalom erkölcsi és politikai egységének sziklaszilárd alapjává vált.

Az SZKP történelmi jelentőségű XX. kongresszusa a szovjet társadalom és a szovjet állam további fejlődésének útját meghatározva rámutatott annak szükségességére, hogy továbbra is erősítsük a munkás-paraszt szövetséget a kommunizmus építése érdekében. Az SZKP Központi Vezetőségének 1958. februári és júliusi ülésén hozott határozatok, amelyek a kolhozrendszer további megerősítésére és fejlesztésére vonatkoznak, teljes egészükben a kongresszus határozatain alapulnak. Az SZKP XX. kongresszusa kidolgozta a szovjet gazdasági élet újabb fellendítésének hatalmas programját. Fejlődnek az ipari termelés régi alapjai és újak jönnek létre. Hatalmas szerkezeti változások mennek végbe a fűtőanyagtermelésben (a kőolaj és a földgáz részarányának növekedése), nagy ütemben fejlődik az elektromosenergia termelése, gyökeresen újjáépül a szállítás (a gőzmozdonyokat felváltja a dieselmozdony és a villanymozdony), a termelésbe mind nagyobb mértékben hatol be az automatizálás,

kiterjed az atomenergia békés célokra történő felhasználása. Az SZKP Központi Vezetőségének 1958. májusi ülése a vegyipar elé új hatalmas feladatokat tűzött.

A szovjet nép sikerrel oldja meg azt a legfontosabb közgazdasági feladatot, hogy elérje és túlszárnyalja a legfejlettebb kapitalista államokat az alapvető mezőgazdasági és ipari termékek egy főre jutó termelésében. E feladat gyors és sikeres megoldása a népgazdaság összes ágazataiban, többek között a mezőgazdaságban is megköveteli a munkatermelékenység nagyarányú fokozását.

Marx rámutatott, hogy minél kevesebb munkaidőre van szüksége a társadalomnak a gabona és az állati termékek előállítására, annál több időt nyer az egyéb irányú anyagi és szellemi javak termelésére. (Marx és Engels levelezése, 1935. IV. köt. 119. o. oroszul.) A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet körülményei között Marxnak ez az útmutatása különösen nagy jelentőségű. Hruscsov elvtárs megjegyezte, hogy a Kommunista Pártot, amikor az egész nép harcát a mezőgazdasági termelés fellendítésére, az élelmiszerbőség megteremtésére szervezi, ez az alapvető tétel vezeti, mert enélkül elképzelhetetlen a kommunizmusra való áttérés.

A párt és a kormány által megtett intézkedések eredményeképpen az SZKP Központi Vezetőségének 1953. szeptemberi ülésétől 1958-ig a mezőgazdaság igen nagy eredményeket ért el. Így a gabona összhozama 1953-tól 1957-ig 27%-kal növekedett az előző négy évhez (1949–1953) viszonyítva. Hatalmas arányú növekedés következett be a többi ágazatokban is. A legközelebbi években utólérjük az USA-t az egy főre jutó tej, hús és vaj termelésében. De ezeket az eredményeket meg kell sokszoroznunk, hogy társadalmunk fokozódó szükségletét mezőgazdasági termékekben teljesen ki tudjuk elégíteni.

A mezőgazdaság legfontosabb termelőeszköze a föld. Kihhasználásának hatékonysága függ az alkalmazott gépektől, vagyis maga a mezőgazdasági termelés folyamata megköveteli, hogy egy kézbe egyesítsék a földet és a megmunkáláshoz szükséges gépeket. Ennek ellenére a földdel és az alapvető gépekkel való rendelkezés a legutóbbi időkig elkülönült. Az ősznépi tulajdont képező földet a kolhozok örök használatába adták, amelyek mint a maguk tulajdonával gyakorlatilag rendelkezhetek és rendelkeztek is vele. Ugyanakkor a megmunkálásához szükséges gépek a gépállomásokon összpontosultak, ami megnehezítette az élenjáró mezőgazdasági technika kihasználását. Emellett, amint Hruscsov elvtárs mondotta, a közös nagyüzemi gazdálkodás csak a modern technika alapján képes a mezőgazdaság termelőerőit kifejleszteni, a termékek maximális mennyiségét biztosítani és ezzel bebizonyítani a maga életképességét bármely más nemszocialista mezőgazdasági rendszerhez viszonyítva.

A kolhozépítés első időszakában és a továbbiakban is, amikor az ipar nem tudott ellátni a szükséges gépekkel és felszerelésekkel minden kolhoz, a kolhozok pedig szervezetiileg és pénzügyileg is gyengék voltak, a termelési és

technikai kiszolgálás legjobb formája csak a gépállomás lehetett. A gépállomások történelmileg szükségszerűek voltak, mert központosítva magukban az élenjáró technikát, először is elérhetővé tették azt az összes kolhozok számára, másodsor pedig biztosították a gépállomási technika legteljesebb kihasználását.

Jelenleg a helyzet gyökeresen megváltozott. Míg 1932-ben három kolhozra jutott egy traktor, 1956-ban minden kolhozra nyolc traktor jutott, ami 14,2 traktoregységet tesz ki. Ez lehetővé tette, hogy a kolhozokat olyan mértékben lássuk el traktorokkal, amely elegendő ahhoz, hogy megszervezzék a traktoros brigádokat. Ugyanez a helyzet a gabonakombájnnal, a traktoros vetőgéppel és más gépekkel is. Vagyis kialakult annak a lehetősége, hogy a kolhozok technikai és termelési kiszolgálásában az állam és a kolhozok közötti kapcsolatot a gépállomások nélkül valósítsák meg. Úgyszintén megváltoztak maguk a kolhozok is. Többségükben gazdaságilag megerősödött üzemekké fejlődtek, amelyek képesek alkalmazni az élenjáró fejlett technikát. Elegendő megemlíteni csupán azt, hogy pénzügyüdvük 1956-ig felemelkedett 94,6 milliárd rubelre, ugyanakkor a gépállomások által eladásra kerülő gépek értéke kb. 12–20 milliárd rubelt tesz ki. Jellemző, hogy 1958 júliusáig a kolhozok 65%-a megvásárolta a neki szükséges gépeket. De a kolhozok nemcsak arra voltak képesek, hogy a gépeket megvásárolják, hanem arra is, hogy termelékenyen kihasználják, mivel rendelkeznek megfelelő káderekkel, gépkezelőkkel és szakemberekkel. Júniusban saját gépeikkel végezték el az összes alapvető mezei munkák 73%-át.

A gépállomások átszervezése és gépeiknek a kolhozok részére történő eladása széles távlatokat nyitott meg a kolhozrendszer termelőerőinek fejlődése előtt a komplex gépesítés és a munkatermelékenység fokozása terén. Most a kolhozokban összpontosul a nekik átadott föld és a megmunkáláshoz szükséges gép. Ez lehetővé teszi a föld és a gép termelékenyebb kihasználását, a kolhoztermelésben a személyi felelősség hiányának kiküszöbölését, a növénytermesztés és az állattenyésztés hozamainak fokozását, a termelési költségek csökkentését.

Egyes közgazdászok úgy vélték, mintha a gépállomási gépeknek a kolhozok részére történő eladása ellentmondana Engels azon ismert tételének, amelyet a Bebelhez 1886. január 20-án írt levelében fejtett ki és amely szerint a szövetkezetek szervezésénél úgy kell a dolgot intézni, hogy a társadalom, vagyis az első időkben az állam tartsa fenn magának a tulajdonjogot a termelőeszközökre, s ezzel megszűnik annak lehetősége, hogy a szövetkezeti tagságban eluralkodjék az egyéni érdek a közösségi érdek fölött. A valóságban ez nem igaz. A termelőeszközök tulajdonjogának a társadalom részére történő fenntartásáról beszélve a szövetkezetek szervezésénél Engels nem azokat a termelőeszközöket vette figyelembe, amelyeket a szövetkezetek maguk használnak ki, hanem azokat az alapvető termelőeszközöket, amelyekről az egész

népgazdaság fejlődése függ, többek között a mezőgazdaságé is. Mint ismeretes, ezek az eszközök nemcsak a traktorok, kombájnok és egyéb felszerelések, amelyek a talajműveléshez, a vetéshez és az aratáshoz szükségesek, hanem amelyek az öntözéshez, a talajjavításhoz, a mezőgazdaság villamosításához, útépítéshez stb. szükségesek.

Emellett figyelembe kell venni, hogy a mezőgazdaság és a szocialista ipar fejlődésével maga az alapvető termelőeszköz fogalma is változik. Pl. a faekét és az egyéb primitív termelőeszközöket felváltották a kerekes traktorok, majd az erősebb és a tökéletesebb traktorok. Most pedig a mezőgazdasági technika mindinkább a villamosítás irányába halad, alkalmazva az automatizálást, a távirányítást és napirendre került az atomenergia felhasználása is a mezőgazdaságban. Világos, hogy ilyen körülmények között a gépállomási gépek eladása a kolhozok részére nem jelenti és nem jelentheti azt, hogy a szovjet államban testet öltött szocialista társadalmunk feladja tulajdonjogát az alapvető termelőeszközökre.

Megjegyzendő, hogy a párt- és kormányhatározatok figyelembe vették a kolhozok fokozatos áttérését a termelés technikai kiszolgálásának új formájára a gépállomási gépek önkéntes felvásárlásával és a számukra szükséges modern gépekkel történő fokozottabb ellátásával. A kolhozrendszer továbbfejlesztésére irányuló intézkedéseknek a párt által történő megvalósítása a lenini szövetkezeti elven és a gazdasági vezetés demokratikus centralizmusán alapul.

A traktorok és egyéb gépek eladása a kolhozok részére, valamint a gépállomások átszervezése erősíti az ipar és a mezőgazdaság közötti kapcsolatot, szilárdabbá teszi a munkás-paraszt szövetséget, emeli a kolhozok gazdasági eredményeit, kedvező hatást fejt ki a kolhozok örök használatába adott földek jobb kihasználására, amely össznépi tulajdont képez. Ezen az alapon növekszik az oszthatatlan alap, fejlődnek a kolhozok közötti kapcsolatok, ami fontos feltétele a kolhoztulajdon megerősödésének és fejlődésének, elősegíti a társadalmi tulajdon színvonalára való emelését.

A falu és a város gazdasági kapcsolatának, valamint a munkásosztály és a kolhozparaszság barátságának megerősödésében az 1958. júniusi központi vezetőségi ülés határozatai is fontos szerepet hivatottak játszani. Az SZKP Központi Vezetőségének a kötelező beadás és a természetbeni gépállomási díj megszüntetésére, valamint a mezőgazdasági termékek árának és begyűjtésének új rendszerére vonatkozó határozata szervesen összefügg a februári határozattal. Ugyanúgy, mint a februári határozat, ez is arra irányul, hogy fokozza a kolhoztagok anyagi érdekelttségét közös gazdaságuk fejlesztésében, aktivitásuk fokozásában a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó termékmennyiség emeléséért indított harcban, a termékegységre jutó munka és költség csökkentésében.

A kolhoztagoknak a mezőgazdaság fejlesztésében való anyagi érdekelttsége fokozásában igen nagy jelentőségű a mezőgazdasági termékek helyes és

gazdaságilag megalapozott ármegállapítása. Az SZKP 1953. szeptemberi és az azt követően megjelent határozataiban a kolhozok és kolhoztagok mezőgazdasági termelésben való anyagi érdekeltségének fokozására irányuló intézkedések eredményeképpen csak a mezőgazdasági terményárak felemelésének következtében a kolhozok és kolhoztagok évi jövedelme mintegy 50 milliárd rubellel növekedett. Az SZKP 1958. júniusi központi vezetőségi ülésének a kötelező beadás megszüntetéséről és az egységes mezőgazdasági árrendszer bevezetéséről szóló határozata a mezőgazdasági termelésben elősegíti a kolhozok és kolhoztagok anyagi érdekeltségének fokozódását. Arra irányul, hogy a kolhoztermelésben az anyagi érdekeltség a lehető legteljesebb mértékben és a leg-sokoldalúbban fejtse ki hatását.

A mind ez ideig fennálló állami kötelező beadási rendszer megszüntetésével és a természetbeni gépállomási díjak eltörlésével a párt- és kormányhatározatok újabb ösztönzést adtak a kolhozoknak a mezőgazdasági termelés fokozására és közös gazdaságuk fejlesztésére. Ezzel a kolhozok árutermelésének értékesítésére újabb kedvező feltételek alakultak ki. Korábban a kolhozokból különböző csatornákon keresztül begyűjtött ugyanazon termékre vonatkozó sokféle ár helyett most egységes állami felvásárlási árat állapítottak meg, amelyeket övezetenként és kerületenként differenciálnak. Ezek az árak nemcsak az előállított termék termelési költségeit térítik meg a kolhozoknak, hanem biztosítják a termelés bővítésére szükséges felhalmozást is. Mind ez ideig felhalmozás nagyobbára csak a gazdaságilag megerősödött kolhozokban ment végbe, amelyek nagy mennyiségű árut termeltek. Ezek termelésük nagyobb részét magasabb áron értékesítették, kihasználva az árkiegészítéseket, valamint a terven felüli állami értékesítésért és beadásért járó prémiumokat. A közgazdaságilag gyenge és sokszor az átlagos kolhozoknak is nem kielégítő mértékben térítették meg termelési ráfordításaikat. Árutermelésük viszonylag alacsony volt és csaknem egészében állami beadásként nyert realizálást, vagy pedig a szerződéses termeltetés keretében, mint tervszerű begyűjtés értékesült, azaz alacsonyabb áron.

Az új egységes árak megállapítása az összes kolhozokban kedvezőbb helyzetet teremtett a felhalmozásra és ennek következtében a bővített újra-termelésre. Ezzel együtt az átlagos és gyenge kolhozokban is megteremtette a gazdaság sokoldalú fejlesztésének előfeltételeit, mivel ezeket az árakat a kolhozok többségének átlagos termelési színvonalához viszonyítva állapították meg termelési mutatószámaik alapján. Hogy a gazdaságilag gyenge kolhozok gyors fejlődésének lehetőségét biztosítsák, törölték a múltból fennmaradt beadásból, szerződéses termeltetésből és természetbeni gépállomási díjakból származó tartozásaikat.

A mezőgazdasági termékek egységes árai szilárd alapot képeznek a kolhoztermelés tervezésének megjavításához és az önálló elszámolás elterjesztéséhez. A mezőgazdasági termékek egységes áraival együtt a kolhozok és a

szovhozok részére is egységes gép-, üzemanyag- és műtrágyaárakat állapítottak meg. Azonkívül tervbe vették a kolhozoktól vásárolt termékekre rendszeres kamatmentes készpénzelőlegek folyósítását. Mindez kétségtől fokozza a kolhozok és kolhoztagok anyagi érdekeltségét, elősegíti kezdeményezőkészségük kibontakozását. A kalinovkai kolhozistákkal folytatott beszélgetésében Hruscsov elvtárs megmagyarázta, hogy a munkatermelékenység fokozódásának mértékében és a termelés növekedésével csökkenni a kolhozokban vásárolt termékek árai, ami lehetővé teszi az életszínvonal emelését. „Nemcsak magunkra kell gondolnunk — mondotta Hruscsov elvtárs —, hanem idősebb barátunkra, a munkásosztályra is.” A munkások olyan értékeket állítanak elő, amelyek nélkül a népgazdaság egyetlen ága sem tudna létezni, többek között a mezőgazdaság sem. Ily módon az 1958. júniusi központi vezetőségi ülés határozata az állam és a kolhozok érdekeinek összeegyeztetéséből indult ki és az ipar, valamint a mezőgazdaság közötti gazdasági kapcsolat fejlesztésére, a munkásosztály és a parasztság barátságának erősítésére irányul.

A párt által a kolhozrendszer továbbfejlesztésére hozott intézkedéseknek nemcsak nagy gyakorlati, hanem nagy nemzetközi jelentősége is van a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet sikeres megoldásában.

Az SZKP Központi Vezetőségének 1958. februári határozata, valamint a kolhozrendszer továbbfejlesztéséről és a gépállomások átszervezéséről hozott törvény új módon vetette fel a kolhoztulajdon kérdését a kommunizmus építésében és következésképpen a társadalmi tulajdon két formájának kölcsönös viszonyában, mint a munkásosztály és a parasztság baráti szövetségének gazdasági alapjában.

Lenin rámutatott, hogy a szövetkezés növekedése a proletárdiktatúra viszonyai között azonos a szocializmus növekedésével. A szövetkezeti kolhoztulajdon további megerősödése és fejlődése tehát nem fékbe, hanem egyik alapfeltétele hazánkban a termelőerők fokozódásának. A szocialista tulajdon össznépi és szövetkezeti kolhoz formája nem mond ellent egymásnak, hanem kiegészítik egymást. A feladat éppen a szövetkezeti tulajdon megerősítésében és további fejlesztésében áll, amely fejlődése folyamán mindjobban közeledik az össznépi tulajdonhoz. Jellemző, hogy az 1932-től 1956-ig eltelt időszak folyamán a kolhozok átlagos mérete a kolhozcsaládokat számítva felemelkedett több mint a háromszorosára, vetésterületük alapján csaknem négy és félszeresére, állatállományuk alapján csaknem a kétszeresére, alapvető termelőeszközeik alapján harminchétszeresére, az oszthatatlan alapot számításba véve pedig az ötvennégszeresére. Méretüket tekintve a kolhozok mindjobban közelednek a szovhozokhoz.

De a kolhozok méretének növekedése nemcsak a mennyiségi növekedésre mutat rá, hanem a kolhozmunka és termelés társadalmasodásának fejlődésében végbement minőségi növekedésnek is mutatója, azaz a falu szocialista termelési viszonyainak további tökéletesedését is mutatja.

A szövetkezeti kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdonhoz való közeledéséről különösen ékesen beszélnek a kolhozok oszthatatlan alapjának szerkezetére vonatkozó adatok. Így pl. 100 milliárd rubel oszthatatlan alapnak, amellyel ma a kolhozok rendelkeznek, a legutóbbi időben csak 1,5%-át (1,5 milliárd rubel) képezi a tagok által bevitt és kezdetben társadalmasított eszközök értéke. Az oszthatatlan alap fennmaradó részét közös munkával maguk a kolhoztagok hozták létre a szovjet állam segítségével. Hogy milyen nagyméretű ez a segítség, látható abból is, hogy csak az utolsó négy évben az állam által a mezőgazdaságban eszközölt beruházásokra, építkezésekre, gépek és felszerelések beszerzésére 75,4 milliárd rubelt adtak ki, amelynek nagy része a gépállomásokon keresztül nyert felhasználást, azaz a kolhozok termelési szükségletének kielégítésére fordították.

De a dolog lényege nemcsak a beruházásokban és a kolhozoknak nyújtott hitelekben van. Marx azt írta, hogy a társadalmi termelés meghatározott fejlődési fokán a nem mezőgazdasági foglalkoztatottságú lakosság jelentős része szintén részt vesz a mezőgazdasági termelésben, ellátva azt gépekkel, műtrágyával stb. A szovjet rendszer viszonyai között ez a részvétel nemcsak különösen megnövekedett, hanem új, elvileg különböző osztályalapra helyezkedett. A város termelési segítségnyújtására a népgazdaság egész ágazatait hozták létre, mint pl. a mezőgazdasági gépgyártást (traktorgyártás, kombájngyártás stb.). A szocialista város nagy segítséget nyújt a mezőgazdaságnak, elsősorban a kolhozoknak a szakemberek kiképzésével, sőt magával a városi lakosság személyi munkájával is, ezáltal is elősegítve a kolhozok oszthatatlan alapjának növekedését. Ezzel együtt megjegyzendő, hogy még a teljes kollektivizálás előtt a kolhozokban olyan rend alakult ki, amely szerint a szövetkezet felosztása esetén is az oszthatatlan alap nem került felosztásra, hanem a helyi hatalmi szervek útján a társadalmi termelés szükségleteire fordították.

Tehát az oszthatatlan alapok mind képződésük forrásai alapján, mind felhasználásuk módja szerint ténylegesen közelednek az össznépi tulajdonhoz. Még nagyobb mértékben jelentkezik az oszthatatlan alapnak ez a jellege a kolhozok közös tulajdonában, mint pl. villanytelepek, csatornák, utak stb. építésében.

A gépállomási gépeknek a kolhozok részére történő eladása új távlatokat nyitott a kolhozok előtt a szövetkezeti kolhoztulajdon fejlesztése és az össznépi tulajdonhoz való közelítése terén. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a legcsekélyebb mértékben is gyengül az össznépi tulajdon vezető szerepe. A föld, amelyen a kolhoz maga gazdálkodik, az egész népé. A mezőgazdaság fejlődésére döntő jelentőségű a szocialista ipar, amely szintén össznépi tulajdon. Így a termelőeszközök termelésének elsődleges növekedése alapján törvényszerű, hogy az össznépi tulajdon a szocialista ipar formájában gyorsabban nő, mint a szövetkezeti kolhoztulajdon és erősödik befolyása ez utóbbira. A szövetkezeti kolhoztulajdon és az össznépi tulajdon kölcsönös viszonyában legfonto-

sabb, hogy a Kommunista Párt irányítja fejlődésüket ugyanazon az úton, a kommunista társadalom építésének útján. A gépállomások gépeinek a kolhozok részére történő eladása, felemelve technikai ellátottságuk színvonalát, szintén további emelkedést jelent a kolhozokban a munka társadalmazása terén, mert a technikai ellátottság magas színvonala mellett „a munkafolyamat szövetkezeti jellege itt technikailag válik szükségessé, amelyet magának a termelő-eszköznek a természete diktál”. (Marx, Tőke I. köt. 392. o. 1955. oroszul.)

A szocializmus és a kommunizmus építése, a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság közötti kapcsolat minden irányú fejlesztését követeli meg. A párt által hozott intézkedések megvalósítása az ipar és a mezőgazdaság közötti gazdasági kapcsolat összes formájának további fejlődéséhez vezet, a város és a falu közötti kapcsolatot új, magasabb színvonalra emeli. Ezen intézkedések végrehajtásának eredményeképpen évről évre növekszik az ipari termékek áradata a városból a falura és az ellenkező irányú áradat mezőgazdasági termékekben a faluból a városba. Jellemző, hogy ez év első kilenc hónapja folyamán, az elmúlt év hasonló időszakához viszonyítva, az ipar termelését a traktorgyártásban 109%-ra, a műtrágyagyártásban 107%-ra emelte.

Ennek kapcsán a kolhozok és a szovhozok ebben az évben vetésterületeket több mint másfél millió hektárral növelték és október 10-ig 1 milliárd 487 millió puddal több gabonát, 62%-kal több húst, kétszer több tejet adtak el az államnak, mint 1953-ban. De az év még nem fejeződött be és a felvásárlás tart.

A gépállomások gépeinek a kolhozok részére történő eladását kétségkívül a mezőgazdasági termelés hozamának növekedése kíséri, mivel a belterjesség fokozását, nagyobb specializálását, észszerűbb elhelyezését segíti elő, azaz a mezőgazdaság ésszerű rendszerének fejlődését. De ez egyben a kolhozok jövedelmének fokozását is jelenti, s ezen az alapon a kolhoztagok anyagi jólétének további emelkedését. Jellemző, hogy 1952-ben a kolhozok munkalegységekre 12,4 milliárd rubelt osztottak ki, 1956-ban pedig 42,2 milliárdot, azaz három és félszer többet.

A munkatermelékenység növekedése a kolhozokban a gépállomások átszervezése következtében a mezőgazdasági munkaerőnek az ipar számára történő fészabadításához vezet. Ez mégjobban megerősíti a falu és a város kapcsolatát. Ezzel együtt a gépállomások átszervezése és gépeiknek a kolhozok részére történő eladása elősegíti a kolhozparasztok technikai és kulturális színvonalának további emelkedését, új távlatokat nyit a kolhozfiatalság előtt a technika elsajátításában, alkotó kezdeményezése kifejlesztésében. Ebben a tekintetben különösen nagy jelentősége van az iskolák és a felsőbb fokú tanintézetek oktatási munkája tökéletesítésének, az oktatás és a termelési gyakorlat egyesítésének.

A kolhozok magukat fejlesztve mind több figyelmet fordítanak szociális létesítményeikre. Jelenleg a kolhozokban nagy munkát fejtenek ki a kolhoz-

faluk átépítésére, szociális és kulturális létesítményeik gyarapítására. Így pl. az odesszai területen Ukrajnában hároméves tervet dolgoztak ki a kolhozok kulturális építkezéseire vonatkozólag 1958—1960. évekre, amelyre a kolhozok 20 millió rubelt költenek, nem számítva az állami támogatást. Nálunk már sok kolhoz van, amely mindjobban eléri a fejlett és jómódú termelőszövetkezetek színvonalát. Az ilyen kolhozokban nemcsak iskola, kultúrház, kórház, sporttelep, napközi otthonok és bölcsődék, az előregedett kolhoztagok gondozására szolgáló otthonok és ehhez hasonló létesítmények vannak, hanem étkezdék, mosodák, kenyérgyárak stb. is. Megszervezték a kolhoztagok tej-, hús- és általában áruellátását, s nem véletlen, hogy az ilyen kolhozok tagjai abbahagyják a háztáji gazdálkodást. Így mindinkább elmosódnak a város és a falu közötti különbségek.

A kolhozrendszer továbbfejlesztésére vonatkozó párt- és kormányhatározat a kolhozok által a termelés minden irányú fejlesztéséért folytatott harc általánosítását és a kolhozparaszság érdekeit fejezi ki.

Az ipar és az építkezés irányításának átszervezéséhez hasonlóan, a kolhozrendszer továbbfejlesztésére irányuló intézkedések is következetesen elősegítik a demokratikus centralizmus lenini elvének megvalósítását a népgazdaság vezetésében, a néptömegek alkotó kezdeményezésének kibontakoztatását a kommunista társadalom építéséért folytatott harcban. A szocialista munkaverseny lendületét mindezek nagyban emelték a falun. A sztavropoli terület mezőgazdasági dolgozóinak kezdeményezésére a múltévinél magasabb kötelezettségeket vállaltak magukra az ország mezőgazdasági termékekkel való ellátásában és azt sikerrel teljesítették. Hruscsov elvtárs egyik legutóbbi beszédében a sztavropoli terület Lenin-renddel való kitüntetése alkalmából azt mondta, hogy most legfontosabb feladatunk a szovjet gazdasági élet minden irányú fejlesztése és ezen az alapon a nép életszínvonalának emelése.

Hazánk a párt XXI. kongresszusára készül, amely az elkövetkező hét évre meghatározza gazdasági fejlődésünket. Ez a hétéves terv hatalmas lépés a kommunizmushoz vezető úton, a kommunizmus építésének nagyarányú programja. „A gazdasági életünk fejlődését jellemző számok, amelyek e tervben nyertek kidolgozást — mondotta Hruscsov elvtárs —, egyszerűen hihetetleneknek tűnnek. Amikor ezek a számok ismertekké válnak, az egész világ elcsodálkozik majd a szocialista gazdasági rend fejlődési távlatain. Természetesen újból megkísérlik a bizalmatlanság légkörét támasztani e tervvel szemben, megvalósíthatatlannak jelentve ki a benne kitűzött feladatokat, amint ezt eddig minden tervünkkel tették.” Ezzel kapcsolatban engedjenek megemlíteni egy kitételt Marxnak a Közgazdaságtan Bírálatahoz című könyvéből, hogy a társadalom csak olyan feladatokat tűz ki maga elé, amelyeket képes megoldani és egyetlen történelmi feladat nem áll elő hamarabb, mint ahogy megvalósításának feltételei megérnek. Éppen ezért, ha a Kommunista Párt

valamilyen feladatot állít a szovjet nép elé — amint arról Hruscsov elvtárs beszélt —, akkor azt a feladatot teljesítik. Ezért a Kommunista Párt által vezetett népünk bizalommal néz jövője elé. Az egész szovjet néppel együtt bizalommal néznek jövőjük elé kolhozparasztjaink is. Határozatot hoztunk a kolhozparasztok III. össz-szövetségi kongresszusának összehívására vonatkozólag, ami sok újat visz a kolhozálet alaptörvényébe, a kolhozalapszabályba.

*

A párt által a kolhozrendszer továbbfejlesztésére tett intézkedéseknek nemcsak belső, de nemzetközi jelentősége is van. A kapitalista országok parasztsága a monopóliumok és a militaristák által szorítva mindjobban tönkremegy, a mi kolhozparasztágunk pedig állandóan a fejlődés útján jár. Ez bizonyítja a kolhozrendszer legyőzhetetlen erejét és életrevalóságát, amit a szovjet parasztság a munkásosztállyal szövetségben és annak vezetése mellett alakított ki.

Jelenleg az opportunisták minden fajtája minduntalan revízió alá veszi a marxizmus és leninizmus alapvető tételeit, többek között a proletariátus diktatúráját és a munkásságnak a dolgozó parasztsággal kötött forradalmi szövetségét. Tagadva a proletárdiktatúra szükségességét, a revizionisták fellépnek a munkás-paraszt szövetség ellen is, a társadalom szocialista irányú fejlődésének lehetősége, az osztálynélküli társadalomba való átmenet ellen is. A revizionisták teljesen összeforrtak azokkal a burzsoá apologetikusokkal, akik tagadják a társadalom progresszív fejlődését, mítosznak tüntetve fel a haladás és fejlődés eszméjét. Az élet azonban bebizonyította a burzsoá apologetikusok és revizionisták minden kísérletének hiábavalóságát arra, hogy a történelem menetét visszatartsák, hogy a kistulajdonosok dolgozó tömegét, többek között a parasztságot is a munkássággal való szövetségtől visszatartsák, s ily módon megmenthessék a kapitalizmust.

A Szovjetunió és a népi demokráciák példája meggyőzően bizonyítja, hogy csak a proletariátus diktatúrája képes a kisértőtulajdonos parasztságot a kapitalizmus rabságából kiszabadítani és a szocializmushoz elvezetni.

*

HOZZÁSZÓLÁSOK

Az előadást követően Bolgov professzor — előadása egyes vonatkozásainak kiegészítéseképpen — válaszolt a hozzászólók által felvetett kérdésekre.

HORVÁTH LAJOS

a Közgazdaságtudományi Intézet osztályvezetője arra kért felvilágosítást, hogy hogyan történik a kolhozok közös tulajdont képező nagyarányú berendezések irányítása, s ezek kezelésében a kolhozok milyen szerepet ját-

szanak. Kérdést tett fel arra vonatkozóan is, hogy a kolhozokban mind több helyen bevezetésre kerülő önálló elszámolást milyen módon valósítják meg. Kiterjed-e ez az egyes brigádokra és üzemegységekre és milyen tapasztalatok vannak ezzel kapcsolatban. — Bolgov professzor válaszában kifejtette, hogy a kolhozok közös tulajdonát képező termelőeszközök irányítása végeredményben a kolhoznökök gyűlésén történik, amelyeket a kerületi tanácsok hívnak össze időnként, amikor egyes kérdések felett dönteni kell. A kerületi tanácsok ebben az esetben csupán koordináló szerepet töltenek be és ebben az állam részéről jövő segítségnyújtás érvényesül. A kolhozok önálló elszámolására vonatkozóan megemlítette, hogy az önálló elszámolás elvileg a kolhozok keletekezésétől fogva létezik, csak ez a gyakorlatban nem mindig valósult meg teljesen. Az agrárközgazdászok feladata most az önálló elszámolás rendszerének olyan tökéletesítése, hogy a kolhozok valóban élni tudjanak ezzel a jogukkal. A gyakorlat azt mutatja, hogy a kolhozok csak úgy tudják ezt megvalósítani, ha önállóvá teszik az egyes szervezeti egységeket a kolhozon belül. Ehhez azonban szükséges az önköltség, a gazdasági hatékonyság kiszámításának kielégítő módszere és a megfelelő nyilvántartási rendszer.

NAGY TAMÁS

a Közgazdaságtudományi Intézet osztályvezetője kérdésében aziránt érdeklődött, milyen intézkedésekkel kívánják közelíteni a kolhoztulajdont az össznépi tulajdonhoz, mert Sztálinnak a közvetlen termékcserere vonatkozó elképzelése nem bizonyult helytállónak. Kérdést tett fel arra vonatkozóan is, hogy milyen intézkedésekkel kívánják a kolhozparasztok jövedelmét és a munkások reálbérét arányba hozni, hiszen a kolhozparasztok az előadásból kitűnően is jövedelmüket ugrásszerűen növelhették, aminek a múlthoz viszonyítva volt bizonyos indokoltsága. — Bolgov professzor válaszában rámutatott, hogy Sztálin véleménye szerint a kolhoz olyan termelő üzem, amelyben a termelőeszközök túlnyomó része az állam kezében van, a kolhoz tulajdonát pedig a termék képezi. Ebben az esetben a termékcsere az a módszer, amelyen keresztül a különbséget ki lehet küszöbölni. Sztálin tehát nem a termelés vonalán próbálta a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára emelni, hanem csak a termékcsere területén. A kolhoztulajdon és az össznépi tulajdon közötti különbség a társadalmasítás foka közötti különbséget jelenti, ezért minél szélesebb körű a társadalmasítás, annál jobban közeledik az össznépi tulajdonhoz.

A kolhozparasztok jövedelmének növekedési üteme valóban jelentősen felülmúlta a munkabérek növekedési ütemét. Ennek ellenére a kolhoztagok jövedelme nem érte el az ipari munkások reálbérét. A kommunizmusba való átmenetnek az életszínvonal emelésével és közelítésével kell megvalósulnia.

ALLE PÁL

kérdése arra irányult, hogy milyen intézkedések történtek az anyagi érdekelttség fokozására és milyen tapasztalatok vannak az újabb jövedelemelosztási módszerek területén. — A válaszban megvilágítást nyert, hogy az anyagi érdekelttség fokozására irányuló intézkedések kettős irányúak. Egyrészt olyanok, amelyek a kolhozokra vonatkoznak, másrészt pedig olyanok, amelyek a kolhozon belüli anyagi érdekelttséget fokozzák. A kolhozokra vonatkozó általános intézkedések közül legfontosabbak a kolhoztermelés tervezésének 1955-

ben elfogadott új módszere, amelynek alapján a kolhoz csak árutermelési tervet kap, de a kolhoz szabadon választja meg a termelési eljárásokat és az az intézkedés, amely a kolhozoknak 1956-ban megadta a jogot, hogy termelésük belső átszervezéséhez a maguk feltételeihez alkalmazkodva az alapszabályban a szükséges változtatásokat végrehajtsák. Harmadik intézkedés a gépi technikának a kolhozok részére történő eladása volt, a negyedik pedig az egységes mezőgazdasági árrendszer kialakítása. A kolhozon belül ható intézkedések szintén kétirányúak voltak, mégpedig a munkaszervezésre vonatkozó intézkedések, amelyekről volt szó az előadásban és a jövedelemelosztásra vonatkozó intézkedések. A kolhozok nagy része még a munkaegység alapján osztja szét jövedelmét, de bevezették a munkaegységelőlegeket, néhány kolhozban pedig áttértek a garantált munkaegységértékre. A kolhozok egy része — még nem mondható, hogy nagy része — letért a munkaegységről és bevezette a tisztán pénzformában történő díjazást. Mindezek a rendszerek azonban egy elvi alapon nyugszanak, a szocialista elosztás elvi alapján, vagyis nem tartalmazhatnak kizsákmányolást. A három alapvető elosztási forma kifejezi a haladást. Badarság lenne visszatartani a fejlettebb formákat csak azért, mert léteznek még olyan kolhozok, amelyekben azok megvalósíthatatlanok.

FEKETE FERENC

a Közgazdasági Szemle főszerkesztője aziránt érdeklődött, hogy a vezetési demokratizálása érdekében a kolhozok alapszabályában milyen változásokat hajtottak végre. — Bolgov elvtárs rámutatott, hogy a kolhozok megnagyobbodásával egységesebbé vált a kolhozok irányítása, s ez látszólag a demokratikus centralizmus elvének megsértésére vezetett. De ez csak látszólagos, mert az alapvető termelési kérdéseket a közvetlen termelőfolyamatot végző brigádokban tárgyalják meg, ami a kolhoztagok aktívabb bevonását jelenti a kolhozközgyűléssel szemben. Az általánosabb kérdéseket pedig a brigádküldöttek gyűlésén tárgyalják meg, amely azokat sokkal mélyebben és alaposabban, nagyobb távlatokra vonatkozóan vizsgálja meg. E problémák csak a kolhoztagok III. kongresszusán nyerneek végleges rendezést.

TÁLAS BARNA

a Közgazdaságtudományi Intézet tudományos munkatársa megkérdezte, hogy foglalkoznak-e a kolhozokban felszabaduló munkőrök a kolhozokban létesített feldolgozó ipari üzemekben történő foglalkoztatásának kérdésével, ami csökkentti a városok gyorsütemű növekedésével jelentkező problémákat. — Bolgov professzor válaszában kifejtette, hogy a kolhozokban felszabaduló munkaerő nem irányul teljes egészében a városokba, mert annak jelentős részét a munkafeltételek könnyítésére, a munkaidő csökkentésére fordítják a mezőgazdaságban is, de magában a kolhoztermelésben is nagyarányú fejlődés megy végbe a belterjesség irányában. Végül nemcsak faluról mennek a városba, hanem a városból is a falura, mint pl. a szűzföldekre. Természetesen a nagyobb és gazdaságilag erősebb kolhozok maguk is létesítenek feldolgozó üzemeket, amelyeknek készítményei keresettek a piacon.

HELLEI ANDRÁS

az Állami Gazdaságok Kutatóintézetének tudományos munkatársa azt vetette fel, hogy a Szovjet Tudományos Akadémia milyen segítséget nyújt a kolhozoknak a technika elsajátításához szükséges munkamódszerek és eljárás-

sok kialakításában. — Bolgov elvtárs kifejtette, hogy ezekkel a kérdésekkel a Mezőgazdasági Tudományos Akadémia intézetei foglalkoznak. Jelentős segítséget nyújtanak ezen a területen az átszervezett gépállomások, s ezzel a céllal rendezték meg a mezőgazdasági kiállításokat is. A helyi szervek is gyakran rendeznek vitákat az egyes szervezési kérdések megoldására. A legjelentősebb mégis az az intézkedés, amely a politechnikai oktatást az iskola keretébe vonta.

CSÁKÁNY ISTVÁN

a Közgazdaságtudományi Intézet tudományos munkatársa kérdései arra irányultak, hogy milyen hatással volt a kolhozpiacra kerülő árutömegre a kötelező beadás és a természetbeni gépállomási díj eltörlése, valamint az egyseges mezőgazdasági árrendszer bevezetése. Ezek az intézkedések milyen befolyást gyakoroltak a kolhozpiaci árakra? Ugyanezek az intézkedések milyen hatást gyakoroltak a különbözeti földjáradékra? — Bolgov professzor válaszában kifejtette, hogy a termelés növekedésével együtt növekedett a kolhozpiacra kerülő áruk mennyisége is. Vannak, akik azt állítják, hogy tulajdonképpen semmi nem történt, mert a kötelező beadás helyett kötelező állami felvásárlás van. Bármelyik kapitalista farmer boldog volna, ha olyan biztosított piaca és olyan biztosított árak volnának, mint a Szovjetunióban. A kolhozokban megvan a holnap biztonsága, mert az árak nemcsak a ráfordítást térítik meg, hanem biztosítják a termelés bővítését is. Éppen ezért a kolhozok mindinkább az állami felvásárlás felé fordulnak és a felvásárolt áruk mennyisége évről évre fokozódik.

A különbözeti földjáradékot illetően a szovjet közgazdászok nagy részének az a véleménye, hogy az I. sz. különbözeti földjáradékot az állam kezében kell összpontosítani, a II. sz. különbözeti földjáradékot pedig meg kell osztani az állam és a kolhozok között olyan arányban, amilyen arányban annak létrehozásában részt vesznek. Természetesen ez utóbbinak nagy jelentősége van a belterjesség fokozásában és az anyagi érdekelttség emelésében, ezért az arányt befolyásolják a fejlődés követelményei is.

A vitaülés *Friss István* akadémikus zárószavaival ért véget.